

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

RAPPORT UV ÖST 2005:62

ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 2

Stenålderslämningar i Ledberg

*Inför upprättande av detaljplan för enbostadshus inom Ledberg 10:1, Ledbergs socken, Linköpings kommun,
Östergötland.*

Dnr: 421-2005-2004

Johan Stenvall

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se

Text och grafik Johan Stenvall

Utskrift RAÄ, UV Öst, Linköping

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3

© 2005 Riksantikvarieämbetet

Rapport UV Öst 2005:62

ISSN 1404-0875

Innehåll

Inledning 5

Topografi och fornlämningsmiljö 5

Metod 6

Genomförande och resultat 6

Referenser 10

Administrativa uppgifter 11

Bilaga 1. Antikvarisk process 12

Fig 1. Utdrag ur Gröna kartan med platsen för undersökningen markerad. Skala 1:50 000.

Stenålderslämningar i Ledberg

På grund av att arbete pågår med ny detaljplan för cirka 9 enbostadshus inom Ledberg 10:1, Ledbergs socken, Linköpings kommun och Skogsmäster AB planerar för byggnationen, gav Länsstyrelsen i uppdrag åt Riksantikvarieämbetet, UV Öst, att utföra en arkeologisk utredning, etapp 2, för att konstatera om området innehåller omarkerade fornlämningar. Den största delen av utredningsområdet är idag bevuxet med ung tallskog varvid sökschaktningen företogs i en avverkad korridor genom området. I undersökningsområdets mellersta del påträffades 6 förhistoriska anläggningar som utgjordes av härdar och stolphål. Flera fynd av bearbetad kvarts gjordes och några mindre skärvstenar. Av karaktären att döma härrör anläggningarna från stenålder. Fornlämningsområdet med tydliga och ganska välbevarade anläggningar kunde i det närmaste avgränsas och på övriga delar av utredningsområdet fanns endast något enstaka spår av förhistoriska aktiviteter som var av mer svårbedömd karaktär. Riksantikvarieämbetet, UV Öst har bedömt att det efter avslutad arkeologisk utredning, etapp 2, finns fornlämningar som kan avgränsas i områdets mellersta del och att det i övriga delar inte förekommer lämningar som motiverar fortsatta arkeologiska insatser. Det är Länsstyrelsen som bedömer i ärendet och beslutar om fortsatta insatser är nödvändiga.

Inledning

Arbete pågår med upprättande av detaljplan för cirka 9 nya enbostadshus inom Ledberg 10:1, cirka 1,3 km sydost om Ledbergs kyrka. Den totala utredningsytan är cirka 15 000 m². Med anledning av detaljplanarbetet behöver Skogsmäster AB utreda de arkeologiska förutsättningarna. På grund av detta har Länsstyrelsen i Östergötland gett i uppdrag åt Riksantikvarieämbetet UV Öst att utföra en arkeologisk utredning, etapp 2, för att avgöra om utredningsområdet innehåller omarkerade fornlämningar.

Den 22 september 2004 var Riksantikvarieämbetet, UV Öst, alldeles norr om det nu aktuella utredningsområdet och kontrollerade en schaktning för ny kraftkabel som även planeras att försörja de nyplanerade villorna (Molin 2005). Här påträffades två förhistoriska anläggningar endast ett 20-tal meter ifrån det nu aktuella utredningsområdet, strax NÖ om dess norra hörn och cirka 100 m öster om utredningsområdet.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet ligger endast 1 km från Ledbergs by som idag innefattar kyrkkullen med kyrka, en skola från 1880, en lärarbostad, ett komministerboställe och ett par gårdar. Såväl kyrkkullen som den magnifika gravhögen ”Ledbergs kulle” är monumentalt belägna på höjden mellan Lillån och Svartån. På kyrkogården finns den så kallade ”Ledbergsstenen”, en runsten med bildframställningar. Kyrkkullen med omgivningar ingår i Riksintresse E35. Enligt sägnen ska ett fältslag ha hållits på Tomtas och Ledbergs åkergården. Båda regenterna, som ej är namngivna, ska ha omkommit. Den ena begravdes i Ledbergs kulle och den andre i högen i Tomtas norra gårde (Östergötlands fornminnesförening 1956-57, s 157). Högen vid Tomta finns idag endast några otydliga spår av, varför vi får anta att högen är förstörd och borttagen. Ett lösfynd gjordes vid förra sekelskiftet alldeles söder om Ledbergs kulle av en fingerring som kan dateras till vendeltid, cirka 600 e Kr, och är av det slaget som oftast hittas i stormannasammanhang.

Aktuellt utredningsområde ligger utanför Riksintresseområdet och innehåller inga registrerade fornlämningar. Cirka 500 m sydväst om området finns dock en koncentration av lämningar, RAÄ 31 som är en osäker grav, RAÄ 32 som är ett grav och boplotsområde, RAÄ 35 som sannolikt är en boplatz. Dessutom finns registrerat resterna av vad som sannolikt varit den stora gravhögen vid Tomta, RAÄ 36, samtliga Ledbergs socken. Cirka 300 m sydsydväst om utredningsområdet, i höjd med Björkliden, har en stenytta upphittats, RAÄ 28.

Metod

Vid den arkeologiska utredningen, etapp 2, grävdes sökschakt med grävmaskin. Matjorden banades av skiktvis till den nivå där eventuella anläggningar fanns bevarade, här vidtog framrensning med handredskap. När tillräckligt underlag fanns för att fornlämning skulle kunna konstateras avbröts grävningen. Utredningens schakt och anläggningar mättes in manuellt och har digitaliserats i efterhand. Resultatet har dokumenterats och bearbetats i Riksantikvarieämbetets informationssystem Intrasis.

Genomförande och resultat

Mellan den 18-19 oktober 2004 togs 18 sökschakt upp över utredningsytorna (fig 2). Till största delen är området idag bevuxet med ung tallskog varvid schaktningen planerades så att en korridor genom området avverkades för att schaktningen skulle bli möjlig. Önskemål fanns hos markägaren att spara så mycket skog som möjligt om den nya bebyggelsen skulle förhindras och projektet ej skulle bli av.

Området sluttar svagt mot söder med en något kraftigare sluttning mot väster. Områdets högsta punkt ligger i dess norra del. Både inom och strax utanför utredningsområdet finns flera idag icke aktiva sandtag. Undergrunden består till stor del av flygsand utan synliga skiftningar. I schakt 200 fanns ett visst inslag av grus men i övriga schakt påträffades endast finmo, mjåla och flygsand i undergrunden. Öster om samfällighetsvägen ligger idag ett antal villor som är byggda främst från 1970-talet och framåt. Här sluttar marken svagt åt öster.

I de första schakten (200-207) påträffades inga förhistoriska anläggningar. I norra delen av schakt 200 påträffades en grop som kunde konstateras innehålla recent material i form av spikar och murbruk. Schakt 202 kunde konstateras beröra en del av en äldre sandtagsgrop som var återfylld med recent material.

I resterande schakt påträffades totalt 6 tydliga anläggningar (fig 3). Ytterligare 4 anläggningar påträffades men hade mer diffus karaktär. Anläggningarna bestod av härdar och stolphål. I tre av anläggningarna påträffades bearbetad kvarts och i härdarna påträffades även mindre skärvstenar. Av anläggningskaraktären att döma och genom kvartsfyndet är en stenåldersdatering rimlig. Kolprov har tagits men har ej kunnat skickas för analys.

Härdarna hade oval form och var cirka 0,8x0,4 m. Stolphålen var runda och cirka 0,3 m i diameter. I schakt 212 påträffades även rester av vad som tolkades vara kulturlager och i detta påträffades A221 och A222 (fig 3 och 5).

Den arkeologiska utredningen, etapp 2, har visat att området innehåller omarkerade lagskyddade fornlämningar av stenålderskaraktär. Fornlämningsområdet kunde avgränsas förhållandevis väl redan under utredningstillfället och har markerats på bifogad karta (fig 3). Lämningarna kan jämföras med de under september 2004 påträffade lämningarna strax NÖ

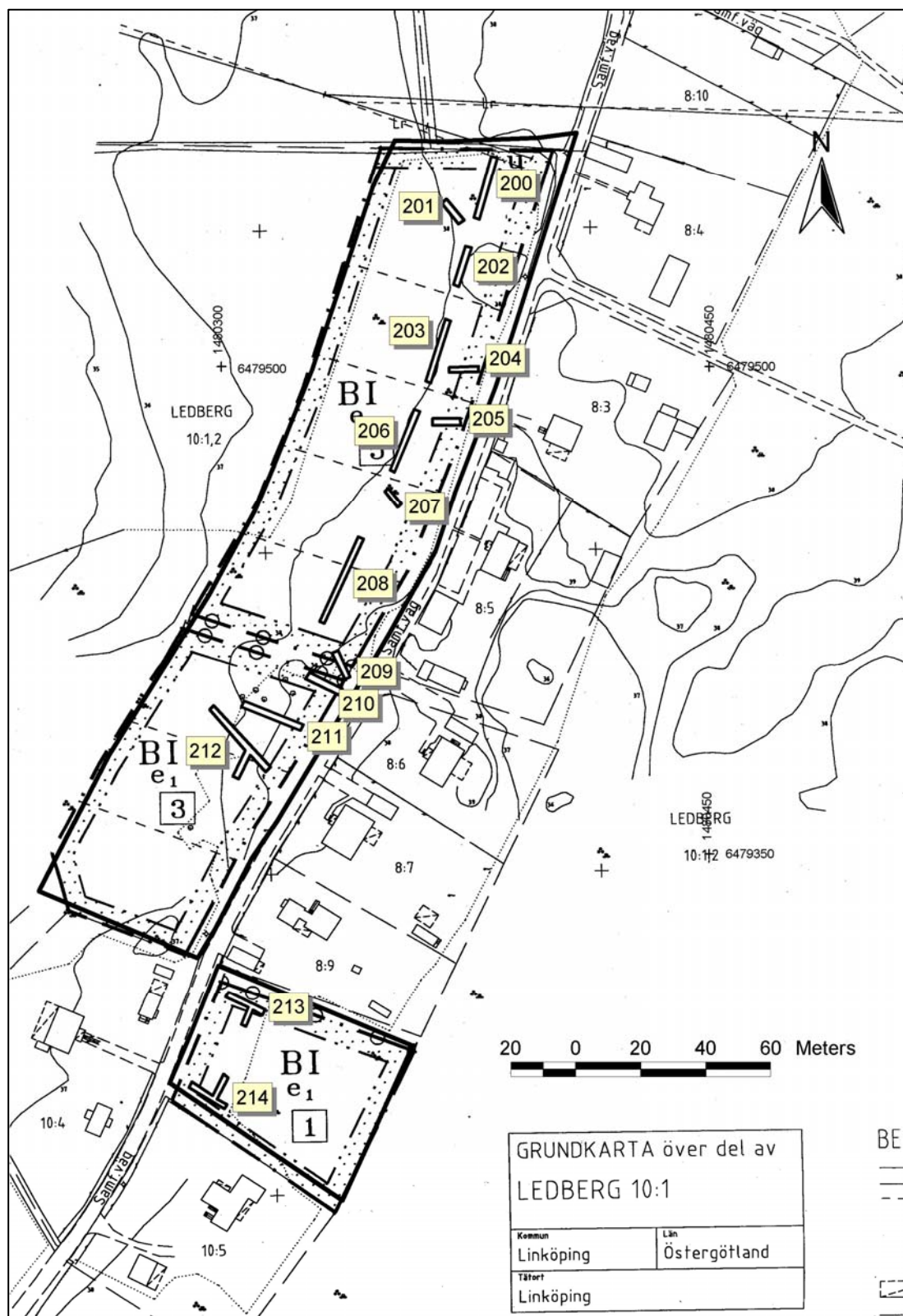

Fig 2. Utdrag ur exploatörens karta med de nyplanerade villatomterna. Utredningsområdet och grävda sökschakt är markerade.

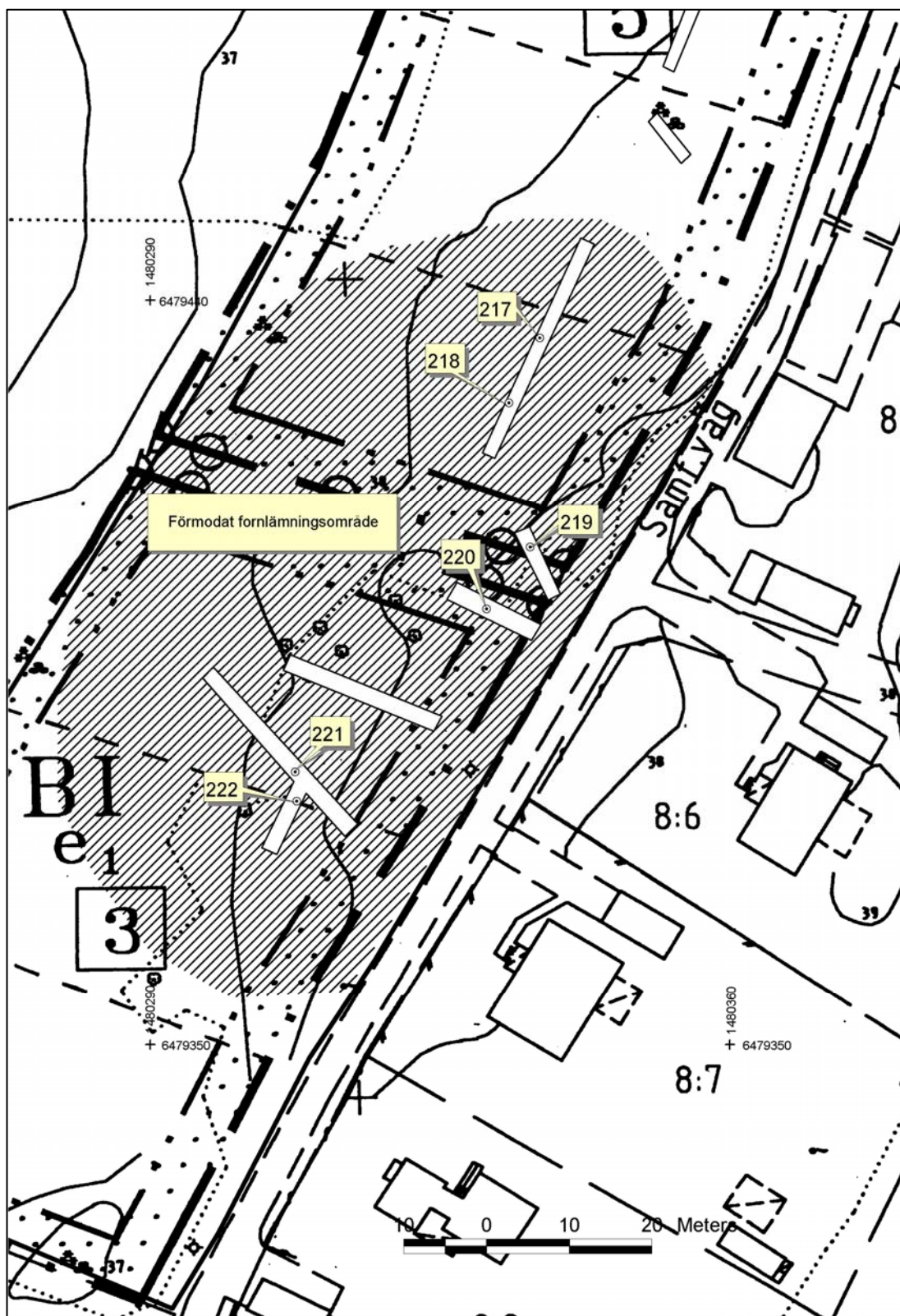

Fig 3. Utsnitt av undersökningsområdet där förhistoriska anläggningar påträffades. Anläggningar och antaget fornlämningsområde är markerat.

Fig 4. Schakt 208 med stolphålet A217 närmast kameran. I stolphålet påträffades bearbetad kvarts. Från N.

Fig 5. Schakt 212 med härd A221 närmast kameran. I tvärschaktet påträffades stolphålet A222 och rester av kulturlager som kan ses närmast grävmaskinen. Från N.

och öster om utredningsområdet (Molin 2005). Lämningarna har samma karaktär och visar på att området runt Ledberg 10:1 har anor från äldsta tid. Lämningarna koncentrerar sig antagligen runt höjden som under stenålder låg alldeles nära vattnet. Självfallet är gränserna inte skarpa och ett par av de övriga schakten innehöll spridda, diffusa och svårtolkade anläggning. Dessa bedömdes dock vara av mindre betydelse för förståelsen av området. Fornlämningsområdet är en uppskattning av lämningarnas utbredning och bör avgränsas om planarbetet fortsätter inom de berörda tomterna. Övriga tomter bedömer UV Öst inte innehålla fornlämningar.

Det är Länsstyrelsen som beslutar i ärendet och ansökan om exploatering ställs till Kulturmiljöenheten, 581 56 Linköping.

Linköping i mars 2005

Johan Stenvall

Referenser

Molin, A. 2005. *Ledberg-Lärbo*. Arkeologisk utredning, etapp 2. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Öst. Rapport 2005:3. Linköping.

Östergötlands fornminnesförening 1956-57.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 421-2005-2004.

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet: 431-7777-04, 2004-06-15.

Projektnummer: 1520587.

Undersökningstid: 18-19 oktober 2004.

Projektgrupp: Pia Nilsson och Johan Stenvall.

Grävmaskinist: Niclas Klockner.

Exploateringsyta: 15 000 m².

Undersökt yta: 240 löpmeter.

Läge: Ekonomiska kartan, blad 8F 5g, x 6479390 y 1480310.

Koordinatsystem: Rikets, RT 90, 2,5 gon V.

Koordinater för undersökningsytans mittpunkt: Se ovan.

Dokumentationshandlingar: Denna rapport, en Intrasisdatabas och 24 bilder med digitalkamera.

Fynd: Ett par bearbetade kvartsbitar. Förvaras på Riksantikvarieämbetet, UV Öst, Linköping.

Kolprov som ej analyserats.

Intrasisnr: O2005:55.

Bilaga 1. Antikvarisk process

Enligt lag (SFS 1988:950) om kulturminnen mm (KML) hanteras fornlämningar i en process som kan omfatta upp till fyra steg. Vilka steg som genomförs beror på flera saker: arbetsföretagets omfattning, om kända fornlämningar berörs, om områden med stor risk/chans för att dolda lämningar berörs, arbetsföretagets möjlighet att anpassas till fornlämningsmiljön m.m.) Det sista steget i en process innebär att fornlämningen dokumenteras och tas bort.

Avbryts planeringen av arbetsföretaget under processens gång, stannar även de arkeologiska insatserna vid det steg man befinner sig då avbrottet sker.

1. Arkeologisk utredning

a) En tidig arkeologisk utredning (lagtexten ”särskild utredning”), så kallad ”etapp 1”, kan ibland krävas av Länsstyrelsen. Syftet är att utan markingrepp bedöma om lagskyddade fornlämning riskerar att beröras av arbetsföretaget. Denna typ av utredning innehåller vanligen

- kart- och arkivstudier
- sammanställning av befintligt källmaterial
- fältbesiktning där nypåträffade lämningar bedöms antikvariskt och beskrivs
- en avgränsning av områden där sannolikheten för ovan mark omarkerade fornlämningar bedöms vara stor
- vid behov förslag på fortsatta arkeologiska åtgärder vid en kommande exploatering
- en sammanställning av resultatet, antingen i en skriftlig rapport med tillhörande kartor, GIS eller på annat sätt som beställaren önskar.

En exploatör kan låta kulturhistorisk expertis utarbeta ett planeringsunderlag som svarar mot en särskild utredning etapp 1. Med ett sådant underlag kan de arkeologiska och antikvariska förutsättningarna klarläggas i ett tidigt projektskede.

b) Baserat på resultatet från den arkeologiska utredningen, etapp 1, eller av andra anledningar (vanligen närhet till registrerade fornlämningar) kan Länsstyrelsen besluta om att det planerade arbetsföretaget skall föregås av en utredning ”etapp 2”. Utredningen syftar i detta fall till att konstatera om lagskyddad fornlämning berörs eller ej. Vanligen sker utredningen med hjälp av sökschakt med grävmaskin.

2. Arkeologisk förundersökning.

En förundersökning genomförs efter länsstyrelsens beslut om arbetsföretaget berör ett fornlämningsområde. Hur stort område som ska förundersökas bestäms av Länsstyrelsen med ledning av planområdets omfattning, topografiska förhållanden och fornlämningens typ och karaktär.

Förundersökningen sker vanligen med sökschaktsgrävning med grävmaskin, vid behov tas även större ytor upp. Laboratorieanalyser används ofta för att datera lämningen.

Förundersökningen syftar till att bestämma fornlämningens utbredning och karaktär, och ligger till grund för att bedöma om en fortsatt undersökning behövs, och om så är fallet, hur denna undersökning ska genomföras

3. Arkeologisk slutundersökning (Särskild undersökning enligt KML)

Länsstyrelsen kan ge tillstånd att ta bort en fornlämning. Tillståndet villkoras vanligen med att lämningen skall undersökas vetenskapligt och dokumenteras före borttagandet.